

Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy Jana Filipa (soudce zpravodaje) a soudců Jaromíra Jirsy a Jiřího Zemánka o ústavní stížnosti stěžovatele **R. T. L.**, t. č. věznice a ústav pro výkon zabezpečovací detence, zastoupeného JUDr. Vladimírem Dvořáčkem, advokátem, sídlem Sokolovská 32/22, Praha 8 – Karlín, proti usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 18. července 2019 č. j. 1 To 346/2019-294, usnesení Okresního soudu v Opavě ze dne 5. června 2019 č. j. 19 Dt 4/2016-279 a postupu Okresního soudu v Opavě, spočívajícím v nepovolení eskorty stěžovatele k sexuologickému vyšetření dne 25. září 2019 za účelem vypracování dodatku ke znaleckému posudku, za účasti **Krajského soudu v Ostravě** a **Okresního soudu v Opavě**, jako účastníků řízení, a **Krajského státního zastupitelství v Ostravě** a **Okresního státního zastupitelství v Opavě**, jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Krajského soudu v Ostravě ze dne 18. července 2019 č. j. 1 To 346/2019-294, usnesením Okresního soudu v Opavě ze dne 5. června 2019 č. j. 19 Dt 4/2016-279 a postupem Okresního soudu v Opavě, spočívajícím v nepovolení eskorty stěžovatele k sexuologickému vyšetření dne 25. září 2019 za účelem vypracování dodatku ke znaleckému posudku, došlo k porušení stěžovatelova základního práva zaručeného čl. 8 odst. 2 ve spojení s čl. 36 odst. 1 a 4 a čl. 39 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 18. července 2019 č. j. 1 To 346/2019-294 a usnesení Okresního soudu v Opavě ze dne 5. června 2019 č. j. 19 Dt 4/2016-279 se ruší.

III. Ve zbývajících částech se ústavní stížnost zamítá.

Odůvodnění

I.

Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“), zaevidovanou pod sp. zn. IV. ÚS 2877/19, se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí obecných soudů, jimiž došlo dle jeho tvrzení k porušení jeho ústavních práv vyplývajících z čl. 4 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 90 Ústavy.

2. Druhou ústavní stížností, vedenou pod sp. zn. II. ÚS 3121/19, se stěžovatel domáhá, aby Ústavní soud vyslovil, že v záhlaví uvedeným postupem Okresní soud v Opavě (dále jen „okresní soud“) porušil stěžovatelova ústavní práva vyplývající z čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 a odst. 3 písm. d) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

Zároveň Ústavnímu soudu navrhl, aby zakázal okresnímu soudu pokračovat v porušování jeho práv.

3. Z příslušného spisu okresního soudu, který si Ústavní soud vyžádal za účelem posouzení důvodnosti ústavních stížností, se podává, že rozsudkem Okresního soudu v Lounech ze dne 5. 1. 2009 č. j. 2 T 270/2008-165 byl stěžovatel uznán vinným ze spáchání trestného činu pohlavního zneužívání podle § 242 odst. 1 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění účinném do 31. 12. 2009 (dále jen „trestní zákon“). Toho se měl dopustit, stručně řečeno, tak, že vniknul do základní školy, kde hned za vchodem napadl nezletilou poškozenou, povalil ji na zem a začal ji vysvlékat a osahávat, přičemž byl přistižen svědky a z místa uprchl. Za uvedené jednání byl stěžovateli uložen trest odnětí svobody v trvání tří a půl roku a zároveň mu bylo uloženo ochranné sexuologické a protialkoholní léčení v ústavní formě.

4. Při stanovení trestu a formy ochranného opatření vycházel okresní soud zejména ze skutečnosti, že stěžovatel spáchal daný skutek ve zkušební době stanovené mu rozsudkem Okresního soudu v Lounech ze dne 18. 4. 2007 č. j. 15 T 99/2006-137. Tím byl stěžovatel odsouzen za spáchání trestného činu loupeže podle § 234 odst. 1 trestního zákona a trestného činu výtržnictví podle § 202 odst. 1 trestního zákona, kterých se stěžovatel dopustil, stručně řečeno, fyzickým napadením nezletilého chlapce a odcizením jeho mobilního telefonu. Dále byl stěžovatel v minulosti zadržen, když opilý pokřikoval vulgaritu a obscénnosti na dívky ze základní školy. Důležitým podkladem pak byl rovněž znalecký posudek (z oboru psychiatrie a sexuologie) zpracovaný MUDr. Brzkem, dle kterého stěžovatel netrpěl duševní chorobou. K tomu však znalec dodal, že při prokázání daného skutku lze usuzovat na poruchu sexuální preference (parafilii), pro níž svědčí zejména předchozí jednání. Bližší zkoumání však nebylo možno provést s ohledem na to, že stěžovatel se znalcem nespolupracoval v klíčových částech vyšetření. Provedené tzv. PPG vyšetření přitom nic relevantního neodhalilo. Konečně, znalec konstatoval stěžovatelovu závislost na alkoholu a smíšenou poruchu osobnosti.

5. Po vykonání trestu odnětí svobody nastoupil stěžovatel dne 5. 6. 2014 k ochrannému léčení v Psychiatrické nemocnici Horní Beřkovice. Dne 23. 7. 2014 podal Okresnímu soudu v Litoměřicích návrh, ve kterém požaduje změnu ochranného ústavního léčení (resp. upuštění od něj). Soud v rámci tohoto řízení nechal MUDr. Pávem vypracovat další znalecký posudek z oboru psychiatrie a sexuologie. Znalec v něm dospěl k závěru, že u stěžovatele je přítomna sexuální deviace (agresivní chování). Na to lze usuzovat především ze stěžovatelových předchozích skutků. Dále znalec u stěžovatele zjistil smíšenou poruchu osobnosti a závislost na alkoholu. Vzhledem k tomu, že stěžovatel ani se znalcem, ani s léčebnou příliš nespolupracuje (vinu popírá a terapeutické procedury odmítá), navrhl znalec stěžovatelovo umístění do zabezpečovací detence. Stěžovatel však v tomto řízení vzal svoji původní žádost zpět a soud tedy meritorně nerozhodl.

6. Následně Okresní soud v Litoměřicích na návrh léčebny usnesením ze dne 4. 2. 2016 č. j. 1 Nt 1744/2015-42 změnil ve stěžovatelově případě ústavní ochranné léčení na zabezpečovací detenci. Svůj postup odůvodnil tím, že stěžovatel odmítal absolvovat režimovou sexuologickou léčbu, v důsledku čehož je jeho pobyt v ústavním léčení pouhým zadržením a nevede k uspokojivému snížení společenské nebezpečnosti stěžovatele. Proti tomuto rozhodnutí podal stěžovatel stížnost, kterou Krajský soud v Ústí nad Labem zamítl usnesením ze dne 19. 4. 2016 č. j. 7 To 115/2016-63. Proti těmto

rozhodnutím podal stěžovatel ústavní stížnost, kterou Ústavní soud odmítl usnesením ze dne 9. 8. 2016 sp. zn. III. ÚS 2206/16.

7. Nutnost trvání zabezpečovací detence potvrdil v rámci tzv. periodického přezkumu v usnesení okresní soud ze dne 31. 5. 2017 č. j. 19 Dt 4/2016-67. Stížnost proti tomuto rozhodnutí byla zamítnuta usnesením Krajského soudu v Ostravě (dále jen „krajský soud“) ze dne 4. 7. 2017 č. j. 4 To 183/2017-78. Uvedená rozhodnutí byla předmětem přezkumu v rámci řízení o ústavní stížnosti, kterou Ústavní soud zamítl nálezem ze dne 22. 5. 2018. sp. zn. II. ÚS 2802/17. V rámci dalšího periodického přezkumu potvrdil nutnost zabezpečovací detence okresní soud usnesením ze dne 6. 6. 2018 č. j. 19 Dt 4/2016-169. Toto rozhodnutí bylo potvrzeno ve výroku o trvání zabezpečovací detence usnesením krajského soudu ze dne 16. 8. 2018 č. j. 4 To 166/2018-201. Odůvodnění všech uvedených rozhodnutí obecných soudů se opíralo zejména o předchozí zjištění stěžovatelovy neochoty podrobit se léčení.

8. Dne 7. 2. 2019 byl stěžovatelem podán návrh na změnu zabezpečovací detence na ústavní ochranné léčení, eventuálně na ukončení zabezpečovací detence. V tomto návrhu stěžovatel předkládá nově zpracovaný znalecký posudek MUDr. Procházkou. Znalec v závěru tohoto posudku konstatoval, že stěžovatel netrpí duševní poruchou chorobného charakteru. Stěžovatel, na rozdíl od předchozích posudků, se znalcem spolupracoval, což umožnilo provedení podrobných vyšetření, která u stěžovatele nepotvrdila přítomnost diagnózy parafilie. Znalec tedy původní diagnózu zpochybnil a konstatoval nutnost dalšího pozorování a vyšetření. K tomu však nejsou v zabezpečovací detenci vhodné podmínky.

9. Ústavní stížností napadeným usnesením okresní soud rozhodl o trvání zabezpečovací detence. Svůj postup odůvodnil trvajícím nutností ochrany společnosti. Původní diagnóza byla sice významně zpochybněna a nově prezentované závěry bude nutno ověřit prostředky vězeňské služby nebo novým znaleckým posudkem, k čemuž bude nezbytná spolupráce stěžovatele. Ve stěžovatelově minulém chování však soud neshledává dostatečné záruky, že takové vyšetření bude úspěšně provedeno. Jeho odmítavý postoj dle okresního soudu přetrvává i v rámci zabezpečovací detence, kde stěžovatel nespolupracoval při snahách tamější sexuoložky o ověření diagnózy (odběr krve k určení hladiny testosteronu) a na tomto postoji setrval i po tom, co byl vypracován pro něj příznivý znalecký posudek.

10. Proti tomuto rozhodnutí podal stěžovatel stížnost, o které rozhodl krajský soud napadeným usnesením tak, že jednak potvrdil výrok o trvání zabezpečovací detence, a dále doplnil výrok o zamítnutí stěžovatelova původního návrhu. Tento výrok okresní soud opomněl v napadeném rozhodnutí uvést, nicméně postup podle § 149 odst. 4 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „trestní řád“), umožňuje nápravu takového pochybení stížnostním soudem. V odůvodnění svého usnesení se totiž okresní soud k nedůvodnosti stěžovatelova návrhu dostatečně vyjádřil. Jde-li o samotné důvody trvání zabezpečovací detence, ztotožnil se krajský soud plně se závěry soudu okresního. Za nerozhodné označil, že odmítnutí vyšetření krve bylo podle znalce z diagnostického hlediska nepodstatné.

11. Dne 29. 8. 2019 podal obhájce stěžovatele žádost o předvedení chovance ke znaleckému vyšetření v sexuologické laboratoři za účelem vypracování doplnění posudku MUDr. Procházkou. Přípisem datovaným dne 16. 9. 2019 soud stěžovateli sdělil,

že neuděluje souhlas s eskortou stěžovatele na uvedené vyšetření plánované na den 25. 9. 2019. Svůj postup odůvodnil tím, že soudem bude zadáno zpracování nového znaleckého posudku bezprostředně po vyřízení ústavní stížnosti. Doplněk znaleckého posudku by tak byl z pohledu soudu nadbytečný.

II.

Argumentace stěžovatele

12. Stěžovatel především namítá, že se obecné soudy nevyřádaly s novými tvrzeními, které do věci přináší znalecký posudek. Skutečnost, že tento posudek stojí relativně osamocen proti jiným důkazům, nemůže být dle stěžovatele důvodem k jeho zpochybnění. Jeho význam tkví totiž v tom, že je prvním posudkem ve věci, při jehož vypracování stěžovatel spolupracoval se znalcem. Stěžovatel uvádí, že trvání zabezpečovací detence přes doporučení znalce porušuje zásadu proporcionality. Navíc zabezpečovací detence není způsobilá k ověření sexuologické diagnózy a neřeší ani léčebná opatření. Uvedený postup je dle stěžovatele v rozporu s judikaturou Ústavního soudu. Trvání zabezpečovací detence je tak zcela nepřiměřené, jelikož ta byla uložena z důvodu popírání viny a existence sexuální deviace, která však byla významně zpochybněna právě posledním znaleckým posudkem.

13. Dále má stěžovatel za to, že okresní soud o jeho návrhu vůbec nerozhodl, neboť jej nepojmul do výrokové části rozhodnutí a omezil se jen na konstatování o zamítnutí návrhu v odůvodnění rozhodnutí. Toto pochybení nebylo možné napravit postupem stížnostního soudu. Podle úvahy stěžovatele takto nelze postupovat, jelikož v dané věci nejde pouze o chybějící výrok, nýbrž chybí celé rozhodnutí o návrhu stěžovatele, včetně jeho odůvodnění.

14. Stížnostní soud tak dle stěžovatele pochybil, presumoval-li zamítnutí návrhu z výroku o trvání zabezpečovací detence, jelikož v řízení o návrhu mohlo být dále pokračováno s ohledem na skutkový stav věci, kdy je vyžadováno ověření zpochybňujícího znaleckého posudku. Stěžovatel tak tvrdí, že o jeho návrhu rozhodl fakticky až stížnostní soud, čímž došlo k procesnímu pochybení se závažným dopadem na práva stěžovatele, jelikož stěžovatel nemá k dispozici řádný opravný prostředek proti tomuto rozhodnutí a zároveň je oddálena možnost podat návrh ze stejných důvodů. Rozhodoval-li o jeho návrhu fakticky až stížnostní soud, učinil tak navíc v neveřejném zasedání, aniž by stěžovatele viděl, či mu umožnil se k věci vyjádřit. Z uvedených důvodů stěžovatel navrhl, aby Ústavní soud zrušil napadená rozhodnutí.

15. Dne 25. 9. 2019 byla Ústavnímu soudu doručena další stěžovatelova ústavní stížnost, v níž namítal protiústavnost neudělení souhlasu k eskortě stěžovatele za účelem provedení obdobného vyšetření. Takový postup je dle stěžovatele nepřipustným zásahem do práva obhajoby obstarat si nutné důkazy. Okresním soudem avizované vypracování dalšího znaleckého posudku sice není protiprávní, avšak nemůže být důvodem odepření vypracování dodatku již existujícího posudku. Počínání okresního soudu označuje pak stěžovatel za výraz zvlůle a předestírá obavy o objektivnost případného dalšího znaleckého posudku. Stěžovatel se dále pozastavuje nad tím, že soud stále nepřikročil k zadání znaleckého posudku. Dle jeho názoru skutečnost, že celý spis má být odeslán k Ústavnímu soudu, nebrání zadání takového znaleckého posudku, jelikož je zde možnost pořízení fotokopii podstatných částí spisu tak, aby se s nimi mohl znalec seznámit.

Z uvedených důvodů stěžovatel navrhl, aby Ústavní soud vyslovil, že popsáním postupem okresního soudu došlo k porušení jeho ústavních práv a zakázal mu v tomto porušování pokračovat. Dále stěžovatel navrhl, aby obě ústavní stížnosti byly vyřízeny přednostně.

16. Usnesením Ústavního soudu ze dne 30. 10. 2019 č. j. IV. ÚS 2877/19, II. ÚS 2131/19-29, bylo rozhodnuto o spojení shora uvedených ústavních stížností ke společnému řízení nadále vedenému pod sp. zn. IV. ÚS 2877/19.

III.

Vyjádření ostatních účastníků a replika stěžovatele

17. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníkům řízení.

18. Na výzvu Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřil okresní soud. Dle jeho mínění představuje ústavní stížnost především opakování obhajoby, s kterou se soud vypořádal, a na své závěry v tomto směru odkázal. Dále soud rozporuje, že stěžovatel byl jediným chovancem, který má obhájce. Provedené dokazování bylo dle soudu dostatečné pro přijetí ústavně konformního rozhodnutí. Zadání nového znaleckého posudku bylo třeba odložit s ohledem na zákonné lhůty tzv. periodického přezkumu.

19. Stěžovatel na uvedené vyjádření reagoval replikou. V ní v podstatě toliko zopakoval již dříve uvedené námitky.

IV.

Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

20. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva; ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*).

V.

Posouzení rozhodnutí o trvání zabezpečovací detence

21. Po zvážení všech výše uvedených okolností dospěl Ústavní soud k závěru, že v této části je návrh důvodný.

22. V dané věci považuje Ústavní soud za rozhodné, zda a za jakých podmínek je z hlediska ústavních principů přípustné trvání zabezpečovací detence v situaci, kdy došlo ke zpochybnění původní diagnózy, pro kterou bylo ochranné opatření uloženo.

23. Základním ústavním východiskem je zde čl. 8 odst. 2 Listiny, dle kterého „*nikdo nesmí být stíhán nebo zbaven svobody jinak než z důvodů a způsobem, který stanoví zákon*“. Pro řádnou aplikaci uvedeného ustanovení a jeho zákonného provedení je pak klíčový čl. 4 odst. 4 Listiny, dle něž „*při používání ustanovení o mezích základních práv a svobod musí být šetřeno jejich podstaty a smyslu. Taková omezení nesmějí být zneužívána k jiným účelům, než pro které byla stanovena*“.

24. Podstata a smysl zabezpečovací detence a ochranného léčení v ústavní formě spočívá v ochraně společnosti izolací pachatele společensky škodlivého jednání. Od trestu odnětí svobody, který plní totožný účel, se oba instituty liší v tom, že jejich aplikace je namíste v případech, kdy páchaní kriminálního jednání bylo zapříčiněno (či alespoň významně podporováno) buď duševní poruchou, anebo vlivem závislosti na nějaké návykové látce. Skutkově je pak naplnění tohoto předpokladu nutně v kompetenci odborníků z oblasti psychiatrie, kteří by měli stanovit příslušnou diagnózu a předestřít i svůj odborný pohled na možnosti řešení takového problému. Úkolem obecných soudů pak je zasadit poznatky lékařů do právního rámce. Bez stanovení diagnózy je tedy využití obou institutů v zásadě vyloučeno [srov. např. nález ze dne 29. 2. 2012 sp. zn. III. ÚS 2453/11 (N 41/64 SbNU 471); všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>]. Přitom je třeba odlišovat, zda faktický předmět řízení (daný námitkami chovance) představuje úplné zpochybnění původní diagnózy na základě nových skutečností (takové řízení lze principiálně přirovnat k řízení o povolení obnovy řízení), anebo spíše zpochybnění relevance původní diagnózy v důsledku podstupované léčby (takové řízení lze pak svým účelem připodobnit spíše k řízení o podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody). Soudy tedy musí odlišit, zda dotčená osoba (chovanec) zpochybňuje diagnózu jako celek (*ex tunc*) anebo její aktuální irelevanci (*ex nunc*).

25. V projednávaném případě byla příslušná diagnóza stanovena a postup soudů v předchozích řízeních již v současné chvíli nemůže být předmětem opakovaného přezkumu Ústavním soudem, který v předchozích rozhodnutích potvrdil ústavní konformitu uložení a trvání zabezpečovací detence (viz usnesení ze dne 9. 8. 2016 sp. zn. III. ÚS 2206/16 a nález ze dne 22. 5. 2018. sp. zn. II. ÚS 2802/17). Předmětem tohoto řízení o ústavních stížnostech tedy může být toliko postup obecných soudů od okamžiku podání stěžovatelova návrhu na změnu zabezpečovací detence na ochranné léčení, resp. eventuálně ukončení zabezpečovací detence. V něm se stěžovatel pokusil zpochybnit původní diagnózu, což podpořil novým znaleckým posudkem. Bylo tedy úkolem soudů se s touto novou skutečností ústavně konformním způsobem vypořádat.

26. Návrhem, kterým odsouzený předloží novou skutečnost zpochybňující původní diagnózu, se musí soudy důkladně zabývat, neboť při případné pravdivosti takové skutečnosti postrádá další trvání ochranného opatření jakýkoliv racionální smysl a představuje neoprávněný zásah do základních práv a svobod (čl. 4 odst. 4 Listiny), tedy jejich porušení. Soudy tedy musí zvážit hodnotu této nové skutečnosti (důkazy) ve vztahu k důkazům provedeným v předchozích řízeních. Přitom rovněž při hodnocení nutnosti trvání ochranného opatření z hlediska správnosti původní diagnózy, podobně jako v řízení o povolení obnovy řízení, platí zásada *in dubio pro reo*. Ta sice nemůže vést k závěru, že soud má při první známce pochybností odsouzeného propustit z ochranného léčení nebo zabezpečovací detence, neboť ústavně chráněným zájmem je rovněž ochrana jednotlivců před potenciálně nebezpečným pachatelem. Zůstávají-li však po provedení všech důležitých důkazů rozumné pochybnosti ohledně nutnosti trvání ochranného

opatření, a to zvláště v jeho nejtěžší formě, je namísto takové ochranné opatření zrušit, resp. omezit.

27. Východiskem pro aplikaci uvedené zásady je přitom závěr okresního soudu (nezpochybněný soudem krajským), dle něž byla původní diagnóza (resp. závěry znalců) zpochybněna (srov. str. 3 napadeného rozhodnutí okresního soudu). Soudy vzaly toto zpochybnění původních závěrů v potaz, avšak nepovažovaly je zřejmě za dostatečně přesvědčivé a neuvěřily stěžovateli, že je ochoten podstoupit další ověřující vyšetření. Dle názoru Ústavního soudu obecné soudy těmito závěry, resp. následným postupem, hodnotily provedené důkazy v extrémním nesouladu s jejich obsahem a fakticky porušily zásadu *in dubio pro reo*.

28. K tomu je třeba stručně shrnout výsledek důkazního řízení, popsaný okresním soudem. Ten označil nový znalecký posudek jako významnou okolnost, „*kteřá se týká samotného základu důvodnosti uložení a dalšího trvání zabezpečovací detence*“. Okresní soud tedy nejen správně deklaroval důležitost tohoto důkazu, ale na tomto místě dokonce řádně vymezil, jakého podstatného aspektu rozhodování se daný důkaz dotýká.

29. Proti tomuto důkazu pak okresní soud postavil původní dva znalecké posudky, které dle něj stěžovatelovu sexuální deviaci potvrzují, a dále zprávy z psychiatrické nemocnice a výslech ošetřujícího lékaře, z nichž rovněž nevyplývají žádné pochybnosti o vyslovené diagnóze. Pro dané důkazy je však jistě relevantní, že stěžovatel s uvedenými znalci nespolupracoval, což sami znalci označili za zcela klíčovou skutečnost (viz např. str. 9 znaleckého posudku MUDr. Brzka). Na tomto místě je třeba ponechat stranou otázku ústavní konformity postupu soudu, který bez podrobné znalecké diagnózy uloží jedinci povinnost podrobit se nejzávažnějšímu ochrannému opatření, neboť jde již o věc rozhodnutou (viz sub 22). Nelze však přehlížet, že do budoucna stojí takto postavená diagnóza na méně pevných základech než jednoznačné vyjádření znalce. Konstatují-li znalci nemožnost provést podrobné vyšetření s přesnými závěry, ztrácí původní diagnóza nutně na přesvědčivosti v situaci, kdy je konfrontována s odbornými závěry, které tímto nedostatkem netrpí. Tuto klíčovou skutečnost však okresní soud ve svém závěrečném hodnocení zamlčel.

30. Není neobvyklé, že po odsouzení přijde obhajoba (obvykle v řízení o povolení obnovy řízení) s novým znaleckým posudkem, který zdánlivě zpochybňuje závěry z původního řízení. Zpravidla však je „váha“ takového posudku snížena tím, že nevychází ze stejného množství podkladů, které již navíc postrádají „aktuálnost“ ve vztahu ke spáchanému jednání. Nový znalec rovněž není konfrontován v hlavním líčení, což dává jeho závěrům rovněž zásadně nižší váhu. V dané věci je však situace značně jiná. Kromě toho, že při periodickém přezkumu trvání ochranných opatření je třeba sledovat nejen správnost původní diagnózy, ale i vývoj duševního zdraví odsouzeného, nelze přehlížet ani možnost vývoje v oblasti psychiatrie a aktuálnost závěrů „nového“ znalce [obdobně pro řízení o podmíněném propuštění viz náleze ze dne 22. 3. 2001 sp. zn. III. ÚS 611/2000 (N 51/21 SbNU 439)]. V konkrétní věci však ještě nad těmito obecnými aspekty vyvstává zejména skutečnost, že nový znalecký posudek je nutně kvalitativně ovlivněn stěžovatelovou (dříve nevídanou) spoluprací se znalcem. Tím získává důležitou výhodu oproti původním posudkům.

31. V samotném hodnocení znaleckých posudků Ústavní soud zásadní nedostatky neshledal. Okresní soud konstatoval, že původní diagnóza byla zpochybněna a bude

namíste ji v budoucnu ověřit. Tento svůj závěr však okresní soud následně nepřipustně relativizoval, když stěžovatele ponechal v zabezpečovací detenci, a to s tvrzením, že stěžovatelův postoj nedává záruky spolupráce s psychiatrickou nemocnicí při ověření diagnózy. Samotná proklamace stěžovatele o této spolupráci nemůže dle okresního soudu obstát „*zvláště když sám chovanec opakovaně uváděl, že vlastně spolupracuje již nyní, protože se všemu podrobuje, a vlastně nevidí žádný důvod ke změně svého postoje*“. Okresní soud pak uzavírá své odůvodnění tvrzením, že sice není možné vyléčit pacienta, který není nemocen, avšak diagnóza zůstává zachována a její ověření (nebo vyvrácení) není možné bez spolupráce stěžovatele. Takový postup je dle Ústavního soudu nepřipustný.

32. Přestože okresní soud považuje diagnózu za zpochybněnou, odvozuje fakticky stěžovatelovu možnost ji definitivně vyvrátit, od jeho dřívějšího podrobení se terapeutickým procedurám. Ústavní soud si uvědomuje, že zpochybňování diagnózy je jedním z častých projevů některých duševních poruch (tzv. nenáhled), a tím i důkazem jejího trvání. Zároveň však musí být každému chovanci zaručena procesní možnost zpochybnit diagnózu, jakožto základ uloženého ochranného opatření. Zda v tom kterém konkrétním případě představuje zpochybňování diagnózy projev duševní poruchy, anebo důvodnou procesní aktivitu, musí být předmětem ústavně souladného důkazního řízení, jehož výsledek bude opřen zejména o znalecká zkoumání (resp. jiné závěry odborníků). Dotčený jednotlivec se však nemůže dostat do situace příslovečné Hlavy XXII, kdy je jeho zpochybňování diagnózy (a s ním spojené odmítání terapie) překážkou pro samotné potvrzení (resp. vyvrácení) diagnózy. Je přitom třeba odlišovat, zda chovanec odmítá úkony směřující k potvrzení (vyvrácení) diagnózy, jako podkladu pro samotné ochranné opatření, anebo zda odmítá terapeutické úkony, což může mít význam nanejvýš při určení druhu ochranného opatření (viz bod 21). Jednoduše řečeno, neochota podrobit se léčebným procedurám, nemůže být překážkou pro zpochybnění samotné diagnózy. Teprve neochota podstoupit následná diagnosticky relevantní vyšetření může být přičtena na vrub chovanci v zájmu ochrany společnosti.

33. Stala-li se tedy v řízení o přezkumu nutnosti trvání zabezpečovací detence původní diagnóza zpochybněnou, musí se soud pokusit tyto pochybnosti bezodkladně vyvrátit, a není-li to možné pro překážku na straně státní moci, tak výkon zabezpečovací detence v souladu se zásadou *in dubio pro reo* ukončit (podle obsahu pochybností buď přeměnou na ochranné léčení, nebo propuštěním na svobodu). To ostatně vyplývá i z principu subsidiarity zabezpečovací detence ve vztahu k ostatním druhům ochranných opatření [srov. zejména nálezy ze dne 29. 2. 2012 sp. zn. III. ÚS 2453/11 (N 41/64 SbNU 471)]. Uvedeným způsobem však okresní soud nepostupoval a s v podstatě nepodloženým tvrzením o stěžovatelově pravděpodobné nespolupráci při dalších vyšetřeních (nikoliv terapii) neurčitě konstatoval, že diagnózu bude třeba potvrdit v budoucnu. Takovým postupem však došlo k porušení stěžovatelova ústavně zaručeného práva podle čl. 8 odst. 2 ve spojení s čl. 36 odst. 1 a 4 a čl. 39 Listiny.

34. Povinností soudu bylo zajistit stěžovatelovo bezodkladné vyšetření. Nebylo-li možné učinit tak přímo v zabezpečovací detenci, nebránilo dle Ústavního soudu v takové důkazní situaci nic tomu, aby byl stěžovatel přemístěn do psychiatrické léčebny (ochranného léčení). Odmítnutí takového přesunu považuje Ústavní soud za faktické odepření práva na řádně vedené soudní řízení (získání důkazů). Takový postup by mohl Ústavní soud hodnotit jako přípustný, kdyby byl stěžovatel v minulosti již opakovaně přemístěn ze zabezpečovací detence do psychiatrické léčebny za účelem vyšetření

a odmítl se mu podrobit. Tímto směrem však stěžovatel podle spisu nikdy nepostupoval. V takové situaci musí být soud otevřený možnosti, že chovanec podstoupí vyšetření, s jejichž nutným strpěním pro ukončení zabezpečovací detence by v současné době měl být již obeznámen. Ostatně již samotná existence nového znaleckého posudku tvrzení soudu o nespolečnosti stěžovatele na vyšetření významně zpochybňuje.

35. Navíc pobyt v zabezpečovací detenci nebyl ani v minulosti odůvodněn kupříkladu stěžovatelovým násilným chováním, nýbrž jeho neochotou podstoupovat terapeutické úkony (což však nebylo na překážku udělení tzv. propustky). Z žádné části spisu tedy nevyplývá žádný důkaz, že by případný stěžovatelův přesun do psychiatrické léčebny měl představovat bezpečnostní riziko pro personál tohoto zařízení, natož pak pro zbytek společnosti (do vyvrácení diagnózy nebo podstoupení terapie stěžovatel nárok na pobyt na svobodě pochopitelně nemá).

36. Vězeňská služba přitom podle důkazů není schopna v současnosti potřebná vyšetření v zabezpečovací detenci provést. Jak vyplývá z protokolu o veřejném zasedání ze dne 29. 4. 2019, založeném ve spise 19 Dt 4/2016, č. l. 255, kdy svědek Mgr. Chodura, pracovník zabezpečovací detence, vypověděl, že vězeňská služba sice disponuje přístrojem pro provedení vyšetření PPG, není však v současné době přítomen sexuolog, který by vyšetření provedl a stejná situace je také v detenčním ústavu v Brně. Ze stejného protokolu, č. l. 260, pak z výpovědi soudního znalce MUDr. Procházky vyplývá, že k diagnostickému pozorování je krom provedení podpůrného vyšetření PPG nutný také odborný dohled sexuologa a specializovaných sester v rámci každodenního kontaktu s pacientem. Uvedené skutečnosti však nemohou jít na vrub základních práv stěžovatele a dle Ústavního soudu je v rozporu s principem proporcionality, aby byl stěžovatel (ač nikoliv fyzicky nebezpečný personálu léčebny) nucen setrvat v zabezpečovací detenci, existuje-li přijatelná alternativa.

37. Obstát nemůže ani tvrzení stran překážky provedení potřebného dokazování pro existenci zákonných lhůt pro vydání rozhodnutí v rámci tzv. periodického přezkumu. Shledal-li by okresní soud, že vyšetření není možné provést v rámci ústavního ochranného léčení (a tedy vyhověním stěžovatelovu návrhu), nebránilo mu nic v tom, aby stěžovatelův návrh „vyloučil“ mimo tzv. periodický přezkum a vydal o něm, po doplnění dokazování, samostatné rozhodnutí. Uvedený periodický přezkum je jednou z garancí zvýšené ochrany osob omezených na osobní svobodě a nemůže se tedy pro ochranu jejich práv stát naopak přítěží zbytečně protahující řízení směřující k meritorně spravedlivému rozhodnutí.

38. Uvedená pochybení nikterak nenapravit ani krajský soud, který se rovněž nezabýval odlišnostmi mezi jednotlivými posudky, a nerozlišil dostatečně mezi úkony vyšetřujícími a úkony terapeutickými. Upozornil sice navíc, že i v poslední době se stěžovatel odmítl podrobit vyšetření (odběru krve), avšak zcela nepřipustně bagatelizoval tvrzení znalce, že takový úkon je z diagnostického hlediska nevýznamný. Přesun stěžovatele k vyšetření do psychiatrické léčebny pak označil za nebezpečný s ohledem na to, že se stěžovatel v minulosti dopustil sexuálně motivovaných útoků proti dětem. Dle Ústavního soudu postrádá takový závěr ve vztahu k předmětu důkazního řízení racionální smysl.

VI.

K ústavnosti nepovolení eskorty k dalšímu vyšetření

39. Výše uvedené závěry pak musel Ústavní soud promítnout rovněž do posouzení druhé ústavní stížnosti. I jejím námitkám musí Ústavní soud přisvědčit. Vzhledem k tomu, že výše Ústavní soud fakticky shledal, že soudy nepřípustně odkládaly provádění důkazů k potvrzení (či vyvrácení) stěžovatelovy diagnózy, je toto pochybení logicky umocněno tím, že soud znemožnil obhajobě, aby si potřebné důkazy obstarala sama. Toliko pro doplnění je třeba konstatovat, že obecné soudy nemohou v tomto ohledu vyčkávat na skončení řízení před Ústavním soudem. Nicméně vzhledem k tomu, že stěžovatel žádal eskortu ke konkrétně domluvenému vyšetření, a vzhledem k tomu, že po zásahu Ústavního soudu lze očekávat, že obecné soudy napraví výše uvedené pochybení, považuje Ústavní soud za dostatečné konstatovat pouze tzv. akademickým výrokem porušení jeho základních práv a nepřikazovat okresnímu soudu povolení eskorty k uvedenému (již propásknutému) vyšetření. Dospěl k závěru, že v této situaci nebylo třeba postupovat tak, jak to umožňuje § 82 odst. 3 písm. b) zákona o Ústavním soudu, neboť možnost nápravy plyne ze zbývající části výroku I tohoto nálezu. Ústavní soud tedy ponechává na úvaze okresního soudu, jakým způsobem zajistí potřebné doplnění dokazování. Z toho důvodu část petitu ústavní stížnosti požadující zákaz v pokračování popsaného porušování stěžovatelových práv Ústavní soud zamítl.

VII.

Posouzení zbývající části ústavní stížnosti

40. Oproti tomu Ústavní soud nemohl přiznat důvodnost námitce porušení stěžovatelových práv tím, že okresní soud nerozhodl zvláštním výrokem o stěžovatelově návrhu. Toto procesní pochybení napravil totiž krajský soud, k čemuž je výslovně oprávněn podle § 149 odst. 4 trestního řádu. U usnesení považuje Ústavní soud takový postup za ústavně přijatelný, na rozdíl od meritorních rozsudků, kde vzhledem ke znění § 259 odst. 2 trestního řádu představuje ústavně relevantní pochybení [viz náleze ze dne 19. 11. 2013 sp. zn. II. ÚS 2529/12 (N 190/71 SbNU 269)]. Z odůvodnění usnesení okresního soudu je zřejmé, z jakých důvodů byl stěžovatelův návrh zamítnut, a nejde tedy o opomenutý návrh v materiálním smyslu. Uvedeným postupem k porušení stěžovatelových ústavních práv nedošlo a lze jej považovat za ústavně konformní, neboť takový závěr lze učinit z hlediska postavení Ústavního soudu podle čl. 83 Ústavy ve vztahu k celkovému výsledku řízení, nikoli jen jeho jednomu stadiu, kterým toto řízení ještě nebylo ukončeno.

VIII.

Závěr

41. Z výše uvedených důvodů tedy Ústavní soud shledal, že napadenými rozhodnutími a výše popsaným postupem okresního soudu došlo k porušení stěžovatelova práva podle čl. 8 odst. 2 ve spojení s jeho právem na řádně vedené soudní řízení podle čl. 36 odst. 1 a 4 a čl. 39 Listiny. Proto Ústavní soud podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu oběma ústavním stížnostem vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil napadená rozhodnutí. Ústavní stížnosti bylo vyhověno v co nejkratší možné době, takže již nebylo třeba zabývat se návrhem stěžovatele na její přednostní projednání, když se tak *de facto* stalo.

42. Ve znovuotevřeném řízení bude muset okresní soud opět zvážit všechny doposud provedené důkazy a veškeré mezery či pochybnosti ve svých skutkových závěrech vyvrátit prostřednictvím dalšího dokazování. Nebude-li to i přes stěžovatelovu spolupráci možné, bude muset soud rozhodnout v souladu se zásadou *in dubio pro reo* o omezení či zrušení nejzávažnějšího ochranného opatření. Pro úplnost je třeba přitom poznamenat, že okresní soud by měl věnovat pozornost všem otázkám spojeným s duševním stavem stěžovatele. Nelze totiž přehlédnout, že k uložení původního ochranného opatření došlo za poměrně nejasné důkazní situace (v důsledku absence stěžovatelovy spolupráce). Původní znalecké posudky se však nevěnovaly pouze možnosti stěžovatelovy sexuální deviace, nýbrž rovněž nebezpečné závislosti na alkoholu a přítomnosti tzv. smíšené poruchy osobnosti. I tyto okolnosti mohou být naprosto zásadní pro stanovení konečného závěru o nutnosti trvání ochranného opatření, případně stanovení jeho správného druhu (srov. např. případ rozhodovaný usneseními Nejvyššího soudu ze dne 14. 8. 2019 č. j. 8 Tdo 1631/2018-1149 a 8 Tdo 880/2019-1158).

43. Je přitom v souladu s uvedenými závěry Ústavního soudu, bude-li prověřování původní diagnózy trvat delší dobu. Takové průtahy však musí být odůvodněné (čl. 38 odst. 2 Listiny), např. z odborně medicínského hlediska. Není přípustné zbytečně odložit takový postup až na další „kolo“ periodického přezkumu. Obecně je dle Ústavního soudu rovněž třeba považovat za zavrženíhodné, aby v době moderních výpočetních technologií byla na překážku diagnostických postupů taková skutečnost, jako je zapůjčení papírového spisu Ústavnímu soudu. Takový stav sice nelze dávat za vinu čistě okresnímu soudu, ten by se však měl pokusit zastaralé administrativní problémy odstranit. V případě, že dojde k závěru, že je třeba, aby spis a chovanec byly na jednom místě, lze pro budoucí případy připomenout známou skutečnost, že kromě Ústavního soudu má v Brně sídlo rovněž ústav zabezpečovací detence s přilehlou vězeňskou psychiatrickou nemocnicí.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 10. března 2020

Jan Filip
předseda senátu